

راهبردهای افزایش درآمد ملی (با نگاهی به تجربه کره جنوبی)

میلاذ میر^۱

چکیده

درآمد ملی یکی از رایج‌ترین شاخص‌های اقتصادی است که به منظور ردیابی سطح سلامت اقتصاد یک کشور مورد بررسی قرار می‌گیرد و افزایش مستمر و پایدار آن به‌نوعی بیان‌کننده سلامت اقتصاد کشور و اتخاذ سیاست‌های پولی و مالی مناسب است. بررسی وضعیت تولید کشور حاکی از آن است که در دهه‌های اخیر، به دلیل مجموعه‌ای از عوامل داخلی و خارجی از جمله: کاهش سرمایه‌گذاری، کاهش صادرات نفتی به دلیل تحریم‌ها، عدم بهبود روابط خارجی، عدم دسترسی به فناوری‌های پیشرفته، وضعیت نامناسب فضای کسب‌وکار و مشکل تأمین مالی، بخش تولید در وضعیت مناسبی قرار نداشته و در سال‌های اخیر به دلیل تشدید عوامل یادشده، درآمد ملی کاهش یافته است. تداوم شرایط موجود و کاهش بیشتر درآمد ملی می‌تواند تبعات منفی برای امنیت اقتصادی و حتی امنیت ملی داشته باشد. به‌منظور برطرف شدن موانع بر سر راه تولید و افزایش درآمد ملی، این راهکارها پیشنهاد می‌شوند: ۱- بهبود محیط کسب‌وکار، ۲- محدود کردن بخش غیرمولد، ۳- تعمیق بازار سهام به‌منظور رفع مشکل تأمین مالی بخش تولید، ۴- کاهش مداخلات دولت در اقتصاد و ایجاد فضای رقابتی، ۵- هدایت هدفمند منابع مالی، ۶- اتخاذ سیاست‌های تجاری فعالانه و متنوع‌سازی کالاهای صادراتی و ۷- به‌کارگیری دیپلماسی اقتصادی فعال، به‌ویژه با کشورهای همسایه برای افزایش صادرات.

واژگان کلیدی: درآمد ملی، کره جنوبی، امنیت اقتصادی.

مقدمه

درآمد ملی یکی از مهم‌ترین شاخص‌های کلان اقتصادی به شمار می‌رود که بر سایر متغیرهای اقتصادی تأثیرگذار بوده و یکی از رایج‌ترین شاخص‌های اقتصادی است که به‌منظور ردیابی سطح سلامت اقتصاد یک کشور مورد بررسی قرار می‌گیرد و افزایش مستمر و پایدار آن به‌نوعی بیان‌کننده سلامت اقتصاد کشور و اتخاذ سیاست‌های پولی و مالی مناسب است. علاوه بر این، افزایش درآمد ملی یا همان رشد تولید^۲ دارای فوایدی است که به برخی از آنها در زیر اشاره می‌شود.

افزایش متوسط درآمد خانوارها و بهبود استاندارد زندگی به‌رغم همه انتقادهایی که وجود دارد، رشد تولید یکی از متداول‌ترین معیارهای اندازه‌گیری رفاه جامعه به شمار می‌آید. با افزایش تولید در یک کشور، متوسط درآمد خانوارها افزایش می‌یابد و این امکان را برای خانوارها به‌وجود می‌آورد که کالاها و خدمات بیشتر و باکیفیت‌تری استفاده کنند که این، به معنای افزایش استاندارد زندگی و افزایش سطح

۱- پژوهشگر گروه اقتصاد مقاومتی و برآورد اقتصادی، مرکز پژوهشی امنیت اقتصادی تدبیر، تهران، ایران mir.molad91@gmail.com
۲- به‌طور معمول رشد تولید براساس تغییرات تولید ناخالص داخلی یک کشور اندازه‌گیری می‌شود، اما به دلیل پایین بودن میزان درآمد عوامل تولید خارج از کشور برای ایران، تفاوت چندانی بین تولید ناخالص داخلی و تولید ناخالص ملی وجود ندارد.

کاهش وابستگی بودجه به نفت و کاهش تأثیرپذیری اقتصاد کشور از شوک‌ها و تحریم‌های نفتی خواهد شد.

- بهبود زیرساخت‌های اقتصادی و وضعیت خدمات و کالاهای عمومی

رشد تولید، افزایش درآمدهای مالیاتی دولت را به همراه دارد که این مسئله، این امکان را فراهم می‌کند دولت با فراغ بال بیشتری به سرمایه‌گذاری برای تولید کالاها و خدمات عمومی مانند آموزش و درمان، در مقیاس وسیع‌تر و با کیفیت‌تر پردازد که این موضوع از طریق ارتقای سطح سلامت جسمی و افزایش نرخ سوادآموزی جامعه، علاوه بر افزایش سطح استاندارد زندگی، می‌تواند تقویت‌کننده بخش تولید نیز باشد. از سوی دیگر، با افزایش درآمدهای مالیاتی دولت با فراغ بال بیشتری می‌تواند به سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های اقتصادی پردازد و از طریق فراهم آوردن زیرساخت‌ها و بسترهای اقتصادی لازم، حضور پررنگ‌تر بخش خصوصی را در عرصه اقتصاد و تقویت تولید به همراه داشته باشد.

نظر به اهمیت افزایش درآمد ملی، گزارش حاضر، ضرورت و راهکارهای افزایش درآمد ملی را مورد بررسی قرار می‌دهد. در بخش نخست، وضعیت درآمد ملی بررسی می‌شود. در بخش دوم، دلایل کاهش درآمد ملی در سال‌های اخیر مورد بررسی قرار می‌گیرد. بخش سوم، به تجارب جهانی اختصاص دارد و در نهایت، در بخش چهارم، نتیجه‌گیری و پیشنهادها ارائه می‌شوند.

رفاه کل جامعه است. البته، در این خصوص تردیدی نیست که صرف افزایش تولید به بهبود رفاه تمام افراد یک جامعه منجر نخواهد شد، بلکه برای دستیابی به این موضوع باید هم‌زمان با رشد تولید، شاهد بهبود توزیع درآمد در جامعه باشیم و در صورتی که رشد تولید با نابرابری درآمد همراه باشد می‌تواند کاهش رفاه نسبی و استاندارد زندگی را برای اقشار خاصی به دنبال داشته باشد.

- بهبود چشم‌انداز سرمایه‌گذاری و افزایش اشتغال

رشد پایدار تولید باعث ایجاد چشم‌انداز مثبت اقتصادی می‌شود و از طریق ایجاد این ذهنیت که تقاضای آتی بازار نیز روند افزایشی خواهد داشت، می‌تواند به ترغیب فعالان اقتصادی برای سرمایه‌گذاری در بخش‌های مولد تولیدی منجر شود و تأثیری مثبت بر سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی داشته باشد که این موضوع باعث تقویت بخش مولد و بهبود وضعیت اشتغال خواهد شد.

- کاهش وابستگی دولت به درآمدهای نفتی

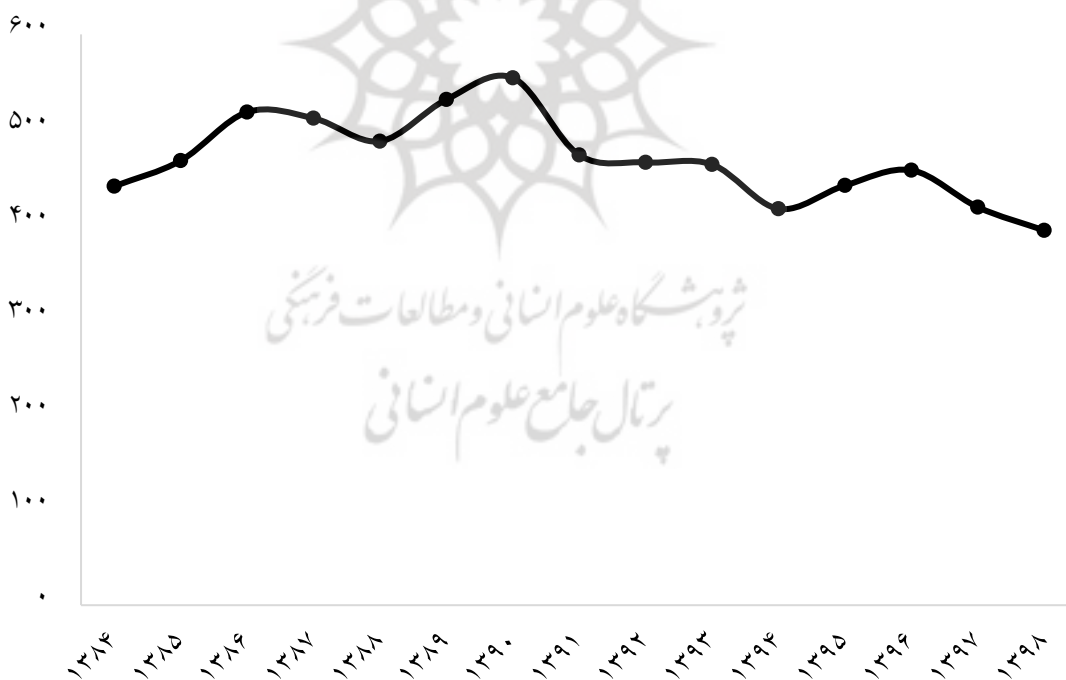
در سال‌های گذشته درآمدهای مالیاتی در مقایسه با درآمدهای نفتی سهم کمتری از درآمدهای دولت را تشکیل داده‌اند که این مسئله باعث شده است که با نوسانات درآمدهای نفتی تأمین مالی هزینه‌های دولت با مشکل مواجه شود و دولت برای تأمین کسری بودجه ناچار به اتخاذ تصمیماتی شده که بعضاً تأثیر منفی بر تولید داشته است. افزایش تولید و دستیابی به رشد پایدار اقتصادی می‌تواند افزایش درآمدهای مالیاتی را برای دولت دربر داشته باشد که این موضوع باعث

۱- بررسی وضعیت درآمد ملی

براساس اطلاعات منتشر شده توسط بانک مرکزی، درآمد ملی (به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰)، در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۷ افت ۵/۸ درصدی را تجربه کرده و به ۳۹۳/۹ هزار میلیارد تومان رسیده که این میزان، کمترین سطح درآمد ملی از سال ۱۳۸۴ تاکنون است. درآمد ملی در سال ۱۳۹۸ نسبت به سال ۱۳۹۰ که کشور بیشترین میزان درآمد ملی را داشته، حدود ۲۹ درصد کاهش یافته است. همچنین به دنبال روند نزولی درآمد ملی و رشد جمعیت، شاهد کاهش درآمد ملی سرانه طی

سال‌های اخیر بوده‌ایم. نمودارهای شماره ۱ و ۲، درآمد ملی و درآمد ملی سرانه را از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۸ نشان می‌دهند. بیشترین مقدار سرانه درآمد ملی طی دوره یادشده مربوط به سال ۱۳۹۰ بوده که حدود ۷/۳۸ میلیون تومان است. ملاحظه می‌شود که از سال ۱۳۹۰ به بعد، سرانه درآمد ملی روند نزولی در پیش گرفته و در سال ۱۳۹۸ به ۴/۷۴ میلیون تومان رسیده که این میزان نسبت به سال ۱۳۹۰، ۳۵/۷ درصد و نسبت به سال ۱۳۹۷ حدود ۷ درصد کاهش یافته و به کمترین میزان درآمد سرانه طی ۱۵ سال اخیر رسیده است.

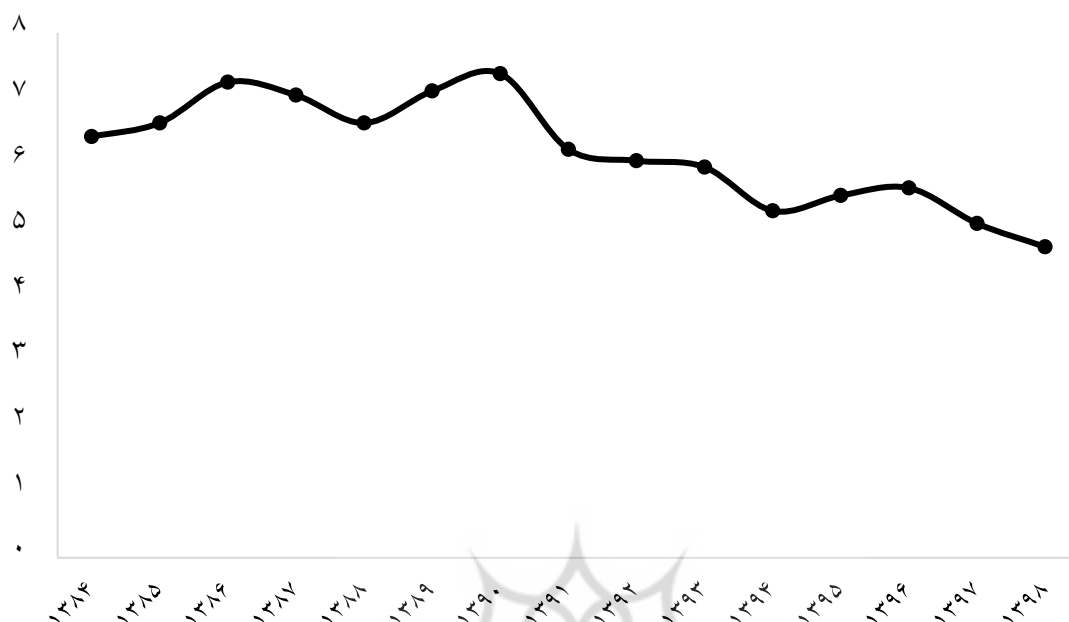
نمودار ۱- درآمد ملی به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (هزار میلیارد تومان)

مأخذ: بانک مرکزی.

۱- درآمد ملی به قیمت‌های ثابت به این معناست که اثر تورم را از درآمد ملی اسمی خارج کرده باشیم.

نمودار ۲- درآمد سرانه (میلیون تومان)

مأخذ: بانک مرکزی.

در یک دهه اخیر نشان می‌دهد. ملاحظه می‌شود که روند کلی تشکیل سرمایه ثابت ناخالص کاهشی بوده، به طوری که میزان سرمایه‌گذاری کل در سال ۱۳۸۸ معادل ۱۵۸/۴ هزار میلیارد تومان بوده، اما در سال ۱۳۹۸ این رقم به ۹۷/۷ هزار میلیارد تومان رسیده است. با وجود روند نزولی سرمایه‌گذاری دولتی و خصوصی طی این سال‌ها، میزان کاهش سرمایه‌گذاری خصوصی بسیار محسوس‌تر بوده است و با توجه به بیشتر بودن سهم سرمایه‌گذاری خصوصی از تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، دلیل عمده کاهش سرمایه‌گذاری طی این سال‌ها به کاهش سرمایه‌گذاری خصوصی مربوط می‌شود. سرمایه‌گذاری خصوصی طی ۱۰ سال اخیر از ۱۱۴/۴ هزار میلیارد تومان به ۷۵/۷ هزار میلیارد تومان رسیده است. سرمایه‌گذاری دولتی نیز در

۲- دلایل کاهش درآمد ملی در سال‌های اخیر

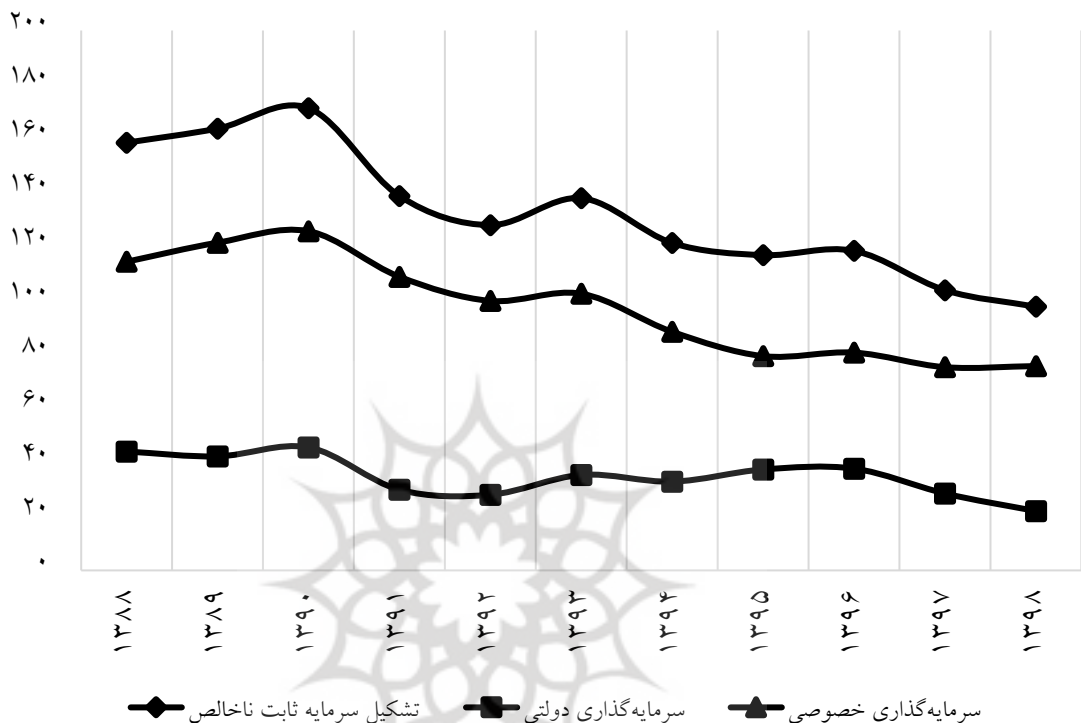
- کاهش سرمایه‌گذاری

تشکیل سرمایه ثابت ناخالص یکی از مهم‌ترین متغیرهای کلان اقتصاد است که به واسطه ایجاد ظرفیت‌های تولیدی، در بلندمدت با تقویت بخش عرضه اقتصاد می‌تواند تضمین‌کننده رشد اقتصادی باثبات و افزایش درآمد ملی باشد. با وجود اهمیت سرمایه‌گذاری و ضرورت آن برای دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی، سرمایه‌گذاری در سال‌های گذشته از وضعیت مناسبی برخوردار نبوده است، به طوری که می‌توان یکی از دلایل کاهش درآمد ملی را طی سال‌های اخیر، افت محسوس سرمایه‌گذاری دانست.

نمودار شماره ۳، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، سرمایه‌گذاری دولتی و سرمایه‌گذاری خصوصی را

سال ۱۳۸۸ معادل ۴۱/۴ هزار میلیارد تومان بوده که در سال ۱۳۹۸ به ۲۲ هزار میلیارد تومان کاهش یافته که پایین ترین میزان سرمایه گذاری دولتی در یک دهه گذشته است.

نمودار ۳- تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، سرمایه گذاری دولتی و سرمایه گذاری خصوصی (هزار میلیارد تومان)

مأخذ: بانک مرکزی.

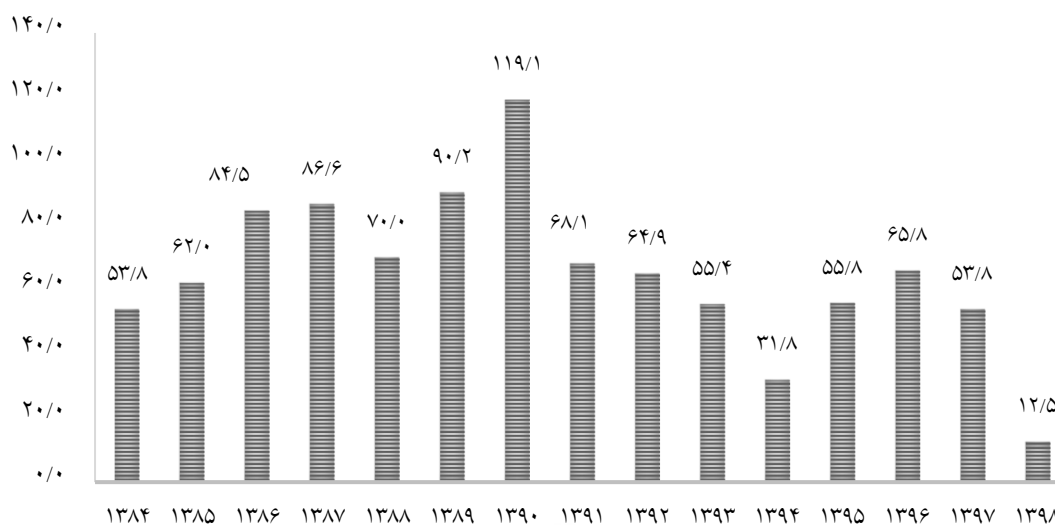
کاهش صادرات نفتی

خروج آمریکا از برجام و تشدید تحریم های نفتی، دوباره صادرات نفتی کاهش یافت و در سال ۱۳۹۸ به کمترین میزان خود طی ۱۵ سال اخیر رسید.

یکی از دلایل افت درآمد ملی در یک دهه اخیر اعمال تحریم های نفتی و افت محسوس صادرات نفتی کشور بوده است. همان طور که در نمودار شماره ۴، مشاهده می شود، صادرات نفتی در سال ۱۳۹۱ با افت محسوسی مواجه شده است. از سال ۱۳۹۰ به بعد، با تشدید تحریم های نفتی، صادرات نفتی در سال ۱۳۹۱ با افت حدود ۴۳ درصدی مواجه شد و این کاهش تا سال ۱۳۹۴ همچنان ادامه یافت، اما پس از توافق برجام، درآمدهای نفتی در سال های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ دوباره افزایش یافت، اما از سال ۱۳۹۷، به دنبال اعلام

تشکیل سرمایه ثابت ناخالص یکی از مهم ترین متغیرهای کلان اقتصاد است که به واسطه ایجاد ظرفیت های تولیدی، در بلندمدت با تقویت بخش عرضه اقتصاد می تواند تضمین کننده رشد اقتصادی باثبات و افزایش درآمد ملی باشد.

نمودار ۴- روند صادرات نفتی کشور طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۸ (میلیارد دلار)

مأخذ: بانک مرکزی.

- عدم بهبود روابط خارجی

روابط خارجی یکی از عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی در بلندمدت است. روابط خارجی صلح‌آمیز با کشورهای جهان، به خصوص کشورهای توسعه‌یافته، یکی از مؤلفه‌های اصلی تأمین امنیت اقتصادی، کاهش ریسک و نااطمینانی برای سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی است. به دنبال کاهش ریسک و نااطمینانی، افزایش سرمایه‌گذاری باعث سرعت بخشیدن به نرخ تشکیل انباشت سرمایه و در نتیجه، رشد تولید می‌شود. در مقابل، روابط خارجی تنش‌آمیز می‌تواند از طریق ایجاد ریسک و نااطمینانی، کاهش انگیزه سرمایه‌گذاری و به تبع آن، کاهش رشد اقتصادی را به همراه داشته باشد. بنابراین، وجود روابط خارجی یکی از ضرورت‌های دستیابی به رشد اقتصادی پایدار است و به نظر می‌رسد تمرکز کشور در سال‌های قبل به سمت غرب و غفلت از نگاه راهبردی به شرق و به‌ویژه همسایگان، موجبات

سوءاستفاده آمریکا را برای فشار به روابط خارجی ایران و اعمال تحریم‌های ظالمانه فراهم آورده که نتیجه این شرایط، کاهش سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی در سال‌های اخیر بوده است.

- عدم دسترسی به فناوری‌های پیشرفته

پیشرفت فناوری یکی از عوامل کلیدی در دستیابی به رشد اقتصادی پایدار در بلندمدت است. به دنبال پیشرفت فناوری به کار رفته در فرآیند تولید، بهره‌وری عوامل تولید افزایش می‌یابد و از این طریق زمینه افزایش تولید و رشد اقتصادی فراهم می‌شود. هرچه نرخ پیشرفت فناوری بالاتر باشد، نرخ رشد اقتصادی نیز بالاتر خواهد بود. اقتصاد ایران در دهه‌های گذشته همواره با تحریم مواجه شده که یکی از آثار اعمال تحریم‌ها ناممکن بودن دسترسی به برخی فناوری‌ها و ایجاد محدودیت در دسترسی به برخی دیگر از فناوری‌ها بوده و این موضوع محدودیت بزرگی را برای رشد اقتصادی ایجاد کرده است.

- عدم بهبود وضعیت کسب و کار

فضای مناسب کسب و کار به نوعی نشانه سلامت اقتصاد و چگونگی رفتار فعالان اقتصادی است. بهبود فضای کسب و کار به دلیل گسترش فعالیت‌های مولد اقتصادی، تقویت تولید ملی و رشد سرمایه‌گذاری را به دنبال خواهد داشت. در مقابل، عدم بهبود فضای کسب و کار، کاهش انگیزه سرمایه‌گذاری، عدم گسترش بخش مولد اقتصادی، تقویت بخش غیرمولد و تضعیف تولید ملی را به همراه خواهد داشت. به منظور بررسی وضعیت فضای کسب و کار کشورها، بانک جهانی شاخص کسب و کار را که از مجموعه‌ای از زیرشاخص‌ها تشکیل شده، ارائه داده است و براساس آن، به بررسی و مقایسه

وضعیت کسب و کار در کشورها پرداخته است. براساس گزارش‌های منتشر شده توسط بانک جهانی، فضای کسب و کار در ایران در وضعیت نامطلوبی به سر می‌برد و در سال‌های اخیر شاهد بدتر شدن وضعیت کسب و کار در کشور بوده‌ایم. از سال ۲۰۱۶ به بعد، جایگاه ایران از نظر شاخص محیط کسب و کار تنزل یافته، به طوری که در سال ۲۰۱۶ از بین ۱۸۹ کشور، ایران جایگاه ۱۱۷ را به خود اختصاص داده، اما در سال ۲۰۱۹ به جایگاه ۱۲۸ از بین ۱۹۰ کشور دست یافته است. در جدول شماره ۱، وضعیت شاخص و زیرشاخص‌های فضای کسب و کار در ایران طی ۴ سال گذشته ارائه شده است.

جدول ۱- وضعیت شاخص فضای کسب و کار و زیرشاخص‌های آن در ایران

رتبه				شرح	کل
۲۰۱۹	۲۰۱۸	۲۰۱۷	۲۰۱۶		
۱۲۸	۱۲۴	۱۲۰	۱۱۷	شاخص محیط کسب و کار ایران	زیرشاخص‌ها
۱۹۰	۱۹۰	۱۹۰	۱۸۹	تعداد کشورها	
۱۷۳	۹۷	۱۰۲	۹۷	راه‌اندازی کسب و کار	
۸۶	۲۵	۲۷	۲۷	کسب مجوزهای ساخت و ساز	
۱۰۸	۹۹	۹۴	۹۰	دریافت انشعاب برق	
۹۰	۸۷	۸۶	۸۵	ثبت املاک	
۹۹	۹۰	۱۰۱	۹۷	کسب اعتبار	
۱۷۳	۱۷۰	۱۶۵	۱۶۶	حمایت از سرمایه‌گذاران	
۱۴۹	۱۵۰	۱۰۰	۹۹	پرداخت مالیات‌ها	
۱۲۱	۱۶۶	۱۷۰	۱۷۱	تجارت خارجی	
۸۹	۸۰	۷۰	۶۹	اجرای قراردادهای	
۱۳۱	۱۶۰	۱۵۶	۱۵۵	حل مسایل ورشکستگی	

مأخذ: گزارش‌های رقابت‌پذیری جهانی.

- مشکل تأمین مالی

سلطه دولت بر نظام بانکی باعث شده است همواره استقرار از نظام بانکی یکی از راهکارهای پیش روی دولت برای جبران بخشی از کسری بودجه باشد که

این موضوع با توجه به بانک‌محور بودن نظام تأمین مالی اقتصاد ایران، از دلایل ایجادکننده محدودیت در دسترسی بنگاه‌های تولیدی به منابع مالی بوده است. در یک دهه اخیر به طور متوسط نرخ رشد نقدینگی ۲۵

تولید ناخالص داخلی سرانه ایران و کره جنوبی در نمودار شماره ۵، ارایه شده است. ملاحظه می‌شود که در سال ۲۰۱۹ درآمد سرانه کره جنوبی حدود ۴/۹ برابر درآمد سرانه ایران بوده است. این در حالی بوده که در ابتدای دهه ۱۹۶۰ میلادی، وضعیت اقتصادی کره جنوبی چندان مناسب نبود و درآمد سرانه کره جنوبی حدود ۹۳۰ دلار، یعنی کمتر از یک سوم درآمد سرانه ایران بود، اما از اواسط دهه ۱۹۸۰ درآمد سرانه کره جنوبی از ایران پیشی گرفت و طی سه دهه اخیر شاهد رشد چشمگیر درآمد سرانه کره جنوبی بوده‌ایم، در حالی که درآمد سرانه ایران طی این دوره تقریباً ثابت بوده است. اقتصاد ایران در بخش تولید تغییر و تحول چندانی نداشته و همچنان به نفت و درآمدهای نفتی وابسته بوده است، در حالی که اقتصاد کره جنوبی تغییر و تحولات اساسی را تجربه کرده که نتیجه آن، افزایش قابل توجه درآمد سرانه بوده است.

درصد بوده است؛ با وجود این، همواره شاهد نگرانی فعالان اقتصادی در خصوص دسترسی به منابع مالی بوده‌ایم. از این رو، کمبود منابع مالی برای انجام یک فعالیت اقتصادی مولد به‌عنوان یکی از موانع سرمایه‌گذاری، همواره در کشور وجود داشته است.

۳- تجربه موفق کره جنوبی در دستیابی به رشد اقتصادی پایدار

در حال حاضر کره جنوبی یکی از موفق‌ترین کشورهای در حال توسعه در جهان به شمار می‌رود که در دهه‌های اخیر تولید ناخالص داخلی آن رشد چشمگیری داشته است. براساس آمار منتشر شده توسط بانک جهانی، تولید ناخالص داخلی کره جنوبی در سال ۲۰۱۹ معادل ۱۴۹۸ میلیارد دلار بوده است که از این نظر در رتبه ۱۱ دنیا قرار دارد؛ سرانه تولید ناخالص داخلی این کشور معادل ۲۸۶۰۶ دلار است.

نمودار ۵- مقایسه درآمد سرانه ایران و کره جنوبی (دلار)

مأخذ: بانک جهانی.

معافیت‌های مالیاتی برای صادرکنندگان و معافیت‌های تعرفه‌ای کالاهای سرمایه‌ای و ضروری برای تولید کالاهای صادراتی، به منظور تشویق صادرات مدنظر قرار گرفته است.

- هدایت هدفمند منابع مالی

به عقیده بسیاری از اقتصاددانان یکی از دلایل اصلی موفقیت کره جنوبی در دستیابی به توسعه صنعتی در مراحل اولیه، عملکرد بخش بانکی این کشور بوده است، زیرا بخش بانکی دولتی وام‌های بلندمدت با نرخ‌های بهره پایین در اختیار صنایع قرار می‌داد. در واقع، مهم‌ترین ابزار اجرای اهداف دولت وام‌های سیاست‌گذاری شده بود که حدود ۵۸ درصد از کل وام‌های بانکی بین سال‌های ۱۹۶۲ تا ۱۹۸۷ را شامل می‌شد. در واقع، دولت با این اقدام، بخش قابل توجهی از منابع مالی را به صورت هدفمند به سمت بخش‌های مولد موردنظر خود هدایت کرد.

۴- ملاحظات امنیت اقتصادی

رابطه دوسویه‌ای بین امنیت اقتصادی و رشد اقتصادی برقرار است، به طوری که وجود امنیت اقتصادی از یک سو، بستر لازم را برای رشد پایدار تولید فراهم می‌کند و همچنین کاهش نگرانی و نااطمینانی در خصوص شرایط آتی اقتصاد را به دنبال دارد که این موضوع می‌تواند از طریق ایجاد چشم‌انداز مثبت نسبت به آینده اقتصاد، افزایش سرمایه‌گذاری و دستیابی به رشد پایدار تولید را به همراه داشته باشد. در مقابل، افزایش تولید و رشد

از جمله مهم‌ترین دلایل پیشرفت و توسعه کره جنوبی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- توجه خاص دولت کره جنوبی به صنایع کوچک و متوسط

رشد کارآفرینی و توسعه و پیشرفت صنایع کوچک و متوسط، یکی از عوامل مؤثر بر رشد اقتصاد کره جنوبی در سال‌های گذشته بوده است. در گذشته و تا قبل از بحران ۱۹۹۷، اقتصاد کره جنوبی بیشتر بر صنایع تجاری بزرگ تأکید داشته است، اما طی ۳ دهه اخیر شاهد تغییر الگوی توسعه در این کشور بوده‌ایم و نقش بنگاه‌های کوچک و متوسط در اقتصاد این کشور پررنگ‌تر شده است، به طوری که بخش عمده‌ای از نیروی کار کره جنوبی در بخش خدمات و اغلب در بنگاه‌های کوچک و متوسط مشغول به کار هستند. دولت به منظور حمایت از صنایع کوچک و متوسط، سیاست‌هایی مانند معافیت‌ها و مشوق‌های مالیاتی و تسهیل شرایط دسترسی به منابع مالی را برای فعالان اقتصادی، به ویژه بنگاه‌های کوچک و متوسط (SMEها) اتخاذ کرده است.

- سیاست‌های تجاری فعال

از دیگر عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی کره جنوبی در سال‌های اخیر می‌توان به رشد صادرات، به ویژه صادرات محصولات صنعتی ساخته شده در بخش‌هایی مانند محصولات مصرفی الکترونیکی و وسایل نقلیه اشاره کرد. در این راستا، استراتژی‌هایی مانند حمایت از صنایع نوزاد در مرحله اول پیش از یک حرکت صادراتی،

سرمایه‌گذاری، کاهش صادرات نفتی به دلیل تحریم‌ها، عدم بهبود روابط خارجی، عدم دسترسی به فناوری‌های پیشرفته، وضعیت نامناسب فضای کسب‌وکار و مشکل تأمین مالی، باعث شده‌اند که در سال‌های اخیر تولید از وضعیت مناسبی برخوردار نباشد و این عوامل مانع دستیابی به رشد اقتصادی باثبات و پایدار شده‌اند. تداوم شرایط موجود و کاهش درآمد ملی می‌تواند تبعات منفی برای امنیت اقتصادی و حتی امنیت ملی داشته باشد. به‌منظور برطرف شدن موانع بر سر راه تولید و افزایش درآمد ملی، راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شوند:

- **بهبود محیط کسب‌وکار:** بهبود فضای کسب‌وکار به معنای سهولت و مناسب بودن فضای اقتصادی و به‌نوعی معیاری برای اندازه‌گیری سلامت اقتصاد یک کشور است. بررسی گزارش‌های منتشر شده توسط بانک جهانی بیان‌کننده آن است که محیط کسب‌وکار در ایران از وضعیت مناسبی برخوردار نیست و در سال‌های اخیر شاهد وخامت وضعیت جایگاه کشور از نظر شاخص سهولت کسب‌وکار در مقایسه با سایر کشورها بوده‌ایم که این موضوع یکی از دلایل ایجاد رکود و کاهش درآمد سرانه بوده است. وضعیت نامناسب فضای کسب‌وکار می‌تواند باعث کاهش تأثیرگذاری سیاست تزریق نقدینگی بر تولید و اشتغال شود، زیرا در شرایطی که فضای کسب‌وکار از وضعیت مساعدی برخوردار نباشد، بخشی از نقدینگی به سمت فعالیت‌های دلالی و سوداگری می‌رود. اصلاح قوانین مالیاتی، رفع موانع

اقتصادی از طریق افزایش سطح رفاه جامعه، افزایش امنیت اقتصادی را به همراه خواهد داشت. در سال‌های گذشته مجموعه‌ای از عوامل باعث شده است که اقتصاد به رشد باثبات و پایداری دست نیابد و شاهد کاهش تولید و درآمد ملی باشیم، از جمله مهم‌ترین این عوامل می‌توان به: کاهش سرمایه‌گذاری، کاهش صادرات نفتی به دلیل تحریم‌ها، عدم بهبود روابط خارجی، عدم دسترسی به فناوری‌های پیشرفته، وضعیت نامناسب فضای کسب‌وکار و مشکل تأمین مالی بنگاه‌ها اشاره کرد. با وجود پابرجا ماندن عوامل یادشده، افزایش تولید و دستیابی به رشد اقتصادی پایدار امکان‌پذیر نخواهد بود که این موضوع می‌تواند تبعات ناگواری را برای امنیت اقتصادی در پی داشته باشد. از سوی دیگر، به دنبال کاهش تولید، سطح اشتغال و درآمد افراد نیز کاهش می‌یابد. این موضوع علاوه بر آنکه برای امنیت اقتصادی تبعات منفی دارد، می‌تواند تبعات اجتماعی نیز داشته باشد و همچنین موجب نارضایتی مردم از حکومت شود و امنیت ملی را با مخاطره مواجه کند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

درآمد ملی یکی از رایج‌ترین شاخص‌های اقتصادی است که به‌منظور ردیابی میزان سطح سلامت اقتصاد یک کشور مورد بررسی قرار می‌گیرد و افزایش مستمر و پایدار آن به‌نوعی بیان‌کننده سلامت اقتصاد کشور و اتخاذ سیاست‌های پولی و مالی مناسب است. عواملی از جمله: کاهش

باعث جذابیت ورود شرکت‌ها به بازار سهام شود.

- کاهش مداخله دولت در اقتصاد و ایجاد فضای رقابتی: در برخی موارد مداخله غیرضروری دولت در اقتصاد می‌تواند موجب ایجاد نااطمینانی شود و زمینه‌ساز خروج سرمایه از فعالیتهای مولد باشد. کاهش مداخله غیرضروری دولت در بازارهای مختلف، از جمله بازار سهام و ایجاد فضای رقابتی در اقتصاد داخلی از ضرورت‌های بهبود وضعیت تولید است که به افزایش تولید و بهبود کیفیت تولیدات داخلی منجر می‌شود.

- هدایت هدفمند منابع مالی: نگاهی به تجربه کره جنوبی در مسیر دستیابی به توسعه و رشد پایدار تولید نشان می‌دهد که یکی از سیاست‌های اتخاذ شده در این کشور برای دستیابی به رشد تولید، هدایت هدفمند منابع مالی است. همان‌گونه که از ظرفیت ستاد تسهیل استان‌ها برای حمایت از صنایع آسیب‌دیده، به‌ویژه برای استمهال معوقات بانکی بنگاه‌ها استفاده می‌شود، ضروری است ارایه تسهیلات نیز با مشورت و نظارت ستاد تسهیل استانی صورت پذیرد تا از نشت منابع بانکی به سمت بخش‌های غیرمولد تا حد امکان ممانعت به عمل آید. همچنین دولت می‌تواند از طریق اعطای وام‌های بلندمدت با نرخ بهره پایین به صنایع مختلف، منابع مالی را به صورت هدفمند و به‌منظور افزایش تولید و اشتغال، به سمت بخش‌های مولد و اشتغال‌زا هدایت کند.

تولید، مقررات‌زدایی و حذف قوانین دست‌وپاگیر و انبوه، تسهیل شرایط پرداخت وام‌های کم‌بهره، ساماندهی و هدفمند کردن معافیت‌های مالیاتی و... از جمله عواملی هستند که به‌کارگیری هم‌زمان آنها می‌تواند بهبود فضای کسب‌وکار را به دنبال داشته باشد.

- محدود کردن بخش غیرمولد: ریسک پایین و بازده بالا در بخش نامولد و بازارهایی مانند سکه، طلا و ارز از جمله دلایلی است که هزینه فرصت سرمایه‌گذاری را در فعالیتهای مولد افزایش داده و بخش زیادی از منابع مالی جامعه به سمت این بخش‌ها هدایت شده و این موضوع تقویت و رونق بخش غیرمولد و تضعیف تولید را به همراه داشته است. از این‌رو، پیشنهاد می‌شود با نظارت بیشتر بر بخش‌های نامولد، از گسترش این بخش‌ها جلوگیری شود تا از این طریق منابع مالی به سمت بخش‌های تولیدی هدایت شود.

- تعمیق بازار سهام به‌منظور رفع مشکل تأمین مالی بخش تولید: یکی از مشکلات جدی پیش روی بخش تولید کشور، کمبود نقدینگی برای راه‌اندازی کسب‌وکار یا افزایش تولید است. بازار سهام می‌تواند به‌واسطه جذب سرمایه‌های خرد، منابع مالی مورد نیاز بخش تولید را فراهم کند. از این‌رو، تعمیق بازار سهام می‌تواند باعث تقویت تولید، اشتغال و درآمد ملی شود. افزایش تعداد شرکت‌های حاضر در بورس و افزایش شناوری سهام شرکت‌ها، از طریق ایجاد مشوق‌هایی مانند تخفیف‌های مالیاتی، می‌تواند

منابع

- بانک مرکزی، بانک اطلاعات سری‌های زمانی.
- خبرگزاری صدا و سیما، درس‌هایی از تجربه کشورها در حمایت از تولید.
- مجموعه گزارش‌های رقابت‌پذیری جهانی.
- Benefits of economic growth, <https://www.economicshelp.org>.
- <https://www.worldbank.org>.
- Kim, Kwan S. "The Korean Miracle (1962-1980) Revisited: Myths and Realities in Strategy and Development (PDF)." Kellogg Institute Working Paper, November 1991.

- اتخاذ سیاست‌های تجاری فعال و متنوع‌سازی کالاهای صادراتی: ایجاد تنوع در محصولات صادراتی و رهایی از وابستگی صادرات به نفت و فراورده‌های نفتی از ضرورت‌های دستیابی به رشد اقتصادی باثبات است. لازمه دستیابی به این هدف، حمایت دولت و اتخاذ سیاست‌های تجاری فعال است. دولت می‌تواند با حمایت از صنایع نوزاد در مراحل اولیه، اعطای معافیت‌های مالیاتی برای صادرکنندگان، معافیت‌های تعرفه‌ای کالاهای سرمایه‌ای و ضروری برای تولید کالاهای صادراتی و اعطای تسهیلات به بنگاه‌های صادراتی برای دستیابی به فناوری‌های جدید، به‌منظور متنوع‌سازی کالاهای صادراتی و افزایش صادرات گام بردارد.

- به‌کارگیری دیپلماسی اقتصادی فعال، به‌ویژه با کشورهای همسایه برای افزایش صادرات: در دنیای امروزی، تقویت روابط برون‌مرزی لازمه رشد و توسعه اقتصادی و وجود تجارت خارجی فعال از ارکان ضروری امنیت اقتصادی است. دیپلماسی کارآمد و فعال یکی از پیش‌نیازهای لازم و ضروری برای بهره‌مندی از منافع اقتصادی و ملی نهفته در تجارت خارجی است. ازاین‌رو، لازم است دولتمردان در راستای حمایت از اقتصاد داخلی، از ظرفیت‌ها و توان دیپلماسی اقتصادی و راهکارهایی مانند استفاده از پیمان‌های تجاری دو یا چندجانبه به‌عنوان ابزاری برای بالفعل کردن ظرفیت‌های تجاری بالقوه و افزایش صادرات به کشورهای همسایه استفاده کنند.